

BOBULE KOLEM NÁS [4]

Období zrání plodů přináší potěšení z krásy a rozmanitosti, ale také starost, pokud krásnou bobuli omylem či ze zvědavosti požije dítě. První starostí lékaře, který rozhoduje o nutnosti a urgentnosti zásahu, je určení rostliny. Z praxe známe, že rodina nebo doprovod nám obvykle poskytuje jen kusé informace a neví často nejen název rostliny, ale ani ji nepřinesou k identifikaci s sebou. Pokud se tyto informace zkombinují s laickými botanickými znalostmi lékaře, může dojít k značným problémům. Velmi nám v těchto případech pomáhá, můžeme-li ukázat rodičům alespoň obrázek či fotografii plodu, listu nebo celé rostliny.

Na toulkách přírodou, v zahradách a v parcích jsem pořídil několik fotografií, které bych Vám nyní chtěl postupně nabídnout s jediným účelem – usnadnit rozpoznání rostliny a rychlé stanovení její jedovatosti. Po domluvě s redakcí časopisu *Pediatric pro praxi* je fotoseriál připraven tak, aby bylo možné jednotlivé díly skládat do složky, kterou můžete v ordinacích a na pohotovosti nabídnout k nahlédnutí rodičům k snadnější identifikaci inkriminované rostliny. Rostliny nejsou řazeny systematicky. Kritéria jedovatosti jsou záměrně uvedena obecně. Další informace lze nalézt v literatuře nebo zjistit v toxikologickém informačním centru.

V zahradách a parcích jsou stále častěji vysazovány nám neznámé okrasné rostliny a jejich kultivary, s jejichž určením mohou být značné problémy. Máte-li v okolí rostlinu s bobulemi, kterou byste rádi identifikovali, zašlete prosím kvalitní fotografie – nejlépe celou rostlinu a detail listu a plodu, na mou adresu. Všechny došlé obrázky bychom rádi na konci seriálu uveřejnili. Seznam použité literatury a zdroje budou uvedeny v posledním díle.

Antonín Gabera

Líčidlo americké | *Phytolacca americana*

Popis rostliny

Bylina, vysoká až 2 m. Čepele listů jsou podlouhlé až eliptické, 13 × 5 cm. Bílé květy rostou ve vzpřímených hroznech. Plody jsou bobule, shora vmáčklé, vznikají srůstem 10 plodolistů, jsou temně červené až černé. U nás se pěstuje v okrasných zahradách, zplaňuje.

Jedovatost rostliny

Celá rostlina. Obsahuje saponiny a alkaloidy, phytolaccatoxin a phytolaccigenin.

Posed dvoudomý | *Bryonia dioica*

Popis rostliny

Bylina s popínavým stonkem. Listy vejčité až okrouhlé, 5–7laločné, nepravidelně zubaté nebo celokrajné. Samčí květy jsou v dlouze stopkatých vrcholících nebo jednotlivě. Samičí květy v krátce stopkatých hroznech. Květy žlutobílé, kvete od června do září. Plody jsou červené bobule, kulovité, 5–8 mm v průměru, s 2–4 semeny, dozrávají od srpna do října. Roste na rumišťích, u cest, u plotů, na okrajích lesů a na lesních světlinách.

Jedovatost rostliny

Jedovatá je celá rostlina. Obsahuje glykosidy bryonin a bryonidin, triterpenické kukurbitaciny, pryskyřičné látky (bryoresiny) a třísloviny.

Dřín jarní (svída dřín) | *Cornus mas***Jedovatost rostliny**

Plody jsou jedlé, mají sladce navinulou chuť.

Popis rostliny

Keř až strom. Dorůstá i 10 metrů. Mladé větve jsou hranaté, zelené nebo hnědočervené, jemně chloupkaté. Listy vstříčné, mají dlouhé řapíky, čepel je oválná až elipčitá, na bázi zaoblená, vpředu zašpičatělá. Lícová strana je matně zelená, přitiskle chloupkatá, rub čepele světle zelený, v rozích žilnatiny silně chloupkatý. Květy se objevují před rašením lístků, jsou uspořádány v 10–25květých okolících. Kvete zlatožlutě, v březnu a dubnu. Plody jsou šarlatově červené, podlouhle elipčité, až 15 mm dlouhé, jádra jsou elipsoidní. Doba zralosti nastává od srpna. Roste v suchých listnatých lesích, na slunných kamenitých stráních, na skalách a na mezích.

Krušina olšová | *Frangula alnus***Jedovatost rostliny**

Jedovaté jsou plody, listy a kůra. Obsahují dianthrony glukofrangulinů.

Popis rostliny

Opadavý keř nebo nízký stromek s tenkými, střídavě postavenými větvemi. Koruna má polokulovitý tvar. Kůra je hladká, šedohnědá s nápadně bělavými, příčné protáhlými lenticelami (dýchacími otvory). Listy jsou jednoduché, střídavé, oválné nebo eliptické, celokrajné nebo v přední části nezřetelně zubaté, s výraznou žilnatinou, na žilkách na rubu a na řapíku jsou chlupaté, jinak "lysé". Květy rostou v úžlabních vrcholcích a jsou krátce stopkaté, pětičetné, drobné, bílé, kalich je při spodině rostlý, koruna kápoovitá. Kvete v květnu a červnu. Plod je kulatá třísemenná peckovice, mění barvu ze zelené na červenou a v době zralosti na černofialovou. Roste v parcích, na křovinatých stráních, lesních lemech a lesích.

Zimolez obecný | *Lonicera xylosteum***Popis rostliny**

Keř, bohatě větvený, až 3 metry vysoký. Kmínky jsou šedohnědé s podélně praskající kůrou. Mladé větve jsou krátce a měkce šedavě chloupkaté, starší jsou duté, šedohnědé. Listy široce eliptické až okrouhlé, na bázi lehce zaoblené, postavení listů vstřícné, řapíky kolem 2 cm. Květy na stejně dlouhých stopkách, barva bílá až žlutá, květní korunka dvoupyská. Kveté od května do června. Plody jsou čtyřsemenné bobule, kulaté, velikosti hrachu. Mají šarlatově červenou barvu, lesklé, sedí po dvou, zpravidla částečně srostlé. Zrají v červenci až v srpnu. Roste v listnatých a smíšených lesích, horských a lužních lesích.

Jedovatost rostliny

Bobule. V literatuře se udává, že jsou nejedlé až slabě jedovaté. Obsahují xylostein, saponiny a alkaloidy.

Zimolez ovíjivý | *Lonicera periclymenum***Popis rostliny**

Keř. Popínavý, 5–10 metrů vysoký, stonky lysé. Listy vstřícné, krátce řapíkaté až přisedlé, volné, nesrostlé, podlouhlé až elipťité, na okrajích někdy zoubkované, rubová strana namodralé ojnělá. Květy pětičetné, velké, vonné, žlutobílé až žluté, někdy s purpurovým odstínem, po několika ve vrcholových hlavách. Květní stopky 4–9 cm dlouhé. Květní korunka dvoupyská. Kveté od května, vzácně do září. Bobule jsou temně červené, s několika semeny, šťavnaté. U nás je tento druh pěstován v zahradách a v parcích.

Jedovatost rostliny

Bobule. V literatuře se udává že jsou nejedlé až slabě jedovaté. Obsahují xylostein, saponiny a alkaloidy.

Cesmína ostrolistá | *Ilex aquifolium***Jedovatost rostliny**

Listy a plody. Obsahují rutin, ursolovou kyselinu, ilicin, amylin a neznámé jedovaté látky.

Popis rostliny

Keř až strom. Stále zelený, vysoký až 10 metrů s úzkou kuželovitou korunou. Kůra je zpočátku stříbřitě naředlá, hladká, později šedohnědě pruhovaná, tečkovaná, drsná až popraskaná. Větvě vzpřímené, světle zelené. Listy jednoduché, střídavé, řapík do 1 cm, čepel do 12 cm, vejčitá až podlouhle elipčitá, kožovitá, lysá, líc tmavě zelený, rub světle zelený, matný. Okraje jsou zvlněné, ozubené až trnité, trnitost odpovídá stáří rostliny. Květy jsou nenápadné, bílé a vonné. Kvete v květnu a červnu. Plody jsou čtyřsemenné kulovité červené peckovice, velikosti 7–10 mm. Plody vydrží na větvích od podzimu do jara. U nás je cesmína s oblibou pěstována v okrasných zahradách a parcích, volně roste ve světlých lesích a křovinách.

Kokořík mnohokvětý | *Polygonatum multiflorum***Jedovatost rostliny**

Jedovatá je celá rostlina. Obsahuje steroidní saponiny s aglykonem diosgeninem a chelidonovou kyselinu. Obsah dříve uváděných srdečních glykosidů nebyl potvrzen.

Popis rostliny

Bylina. Vysoká 30–100 cm. Lodyha je v průřezu oblá. Listy rostou ve dvou řadách, široce eliptické. Květy zelenobílé, válcovitě trubkovité, srostlé ze 6 lístků, v úžlabí listů po 2–6, nevonné. Kvete květen až červen. Plody jsou bobule, nejprve červené, později modročerné, kulaté, dozrávají od srpna do září. Roste v bučích, smíšených lesích a lužních lesích.

Určení stupně jedovatosti

rostliny velmi silně jedovaté

rostliny silně jedovaté

rostliny jedovaté

rostliny málo jedovaté nebo nejedlé

rostliny jedlé

Připravil:

MUDr. Antonín Gabera

Dětská klinika IPVZ, Masarykova nemocnice

Ústí nad Labem

e-mail: antonin.gabera@mnul.cz